

Відгук

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Ігнатович Олени Михайлівни «Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників», подане на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Суттєві соціально-економічні явища, що відбуваються в сучасній Україні, вимагають від педагогічних працівників бути здатними до прийняття змін та інновацій в освіті. У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що школа має бути в авангарді суспільних змін, а її випускник – інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя. У цьому контексті проблема розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників набуває особливої значущості й актуальності.

У дисертаційній роботі Ігнатович О.М. чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, підібрані адекватні методи для вивчення означених в роботі феноменів. Робота має чітку структуру, матеріал викладено послідовно, логічно та аргументовано.

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження психологічних основ розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, визначено його мету, об'єкт, предмет, методи, представлено концепцію дослідження, методологічні й теоретичні засади, а також розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження, подано відомості про апробацію, впровадження результатів, публікації автора, структуру дисертації.

У першому розділі «Теоретичні і методологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» здійснено методологічний аналіз проблеми розвитку культури особистості в світлі культурно-історичної теорії; проаналізовано проблему взаємозлучення культури особистості та її

професійної діяльності, визначено поняття про фахову культуру особистості в контексті діяльнісної теорії; у межах сучасних досліджень педагогічної інноватики та інноваційного освітнього менеджменту висвітлено психологічний зміст, поняття та структуру інноваційної культури особистості; визначено вихідні положення особистісно-професіологічного підходу до розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників та побудоване теоретичне уявлення про фахову інноваційну культуру педагогічних працівників. Зокрема, на основі здійсненого теоретико-методологічного аналізу проблеми розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників Ігнатівич О.М. було: 1) обґрунтовано особистісно-професіологічний підхід, в якому на підставі взаємозв'язку категорій особистості, діяльності, культури та фаху поєднані методологічні положення про розвиток особистості в соціокультурному середовищі в процесі спілкування та діяльності; 2) сформульовано поняття та теоретичне уявлення про фахову інноваційну культуру як інтегративну систему інтеріоризованих та відображених у свідомості елементів суспільно-ціннісного досвіду, способів організації, реалізації та регуляції інноваційної педагогічної діяльності, що формується, виявляється і розвивається у особистісному, діяльнісному, фаховому та культурному вимірах, складається з перцептивно-когнітивного, поведінково-діяльнісного та ціннісно-сміслового компонентів, а також зумовлює особистісно-професійний розвиток педагогічних працівників як культурних суб'єктів інноваційної педагогічної діяльності.

У другому розділі «Концепція дослідження психологічних основ розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» автором дисертаційного дослідження висвітлено власне уявлення про інтегрований методологічний підхід як концептуальну єдність вихідних положень культурологічного, діяльнісного, особистісного, професіологічного підходів, у структурі якої дисертантом відображені положення про: 1) існування об'єктивного зв'язку між особистістю інноваційного педагога та фаховою інноваційною культурою як системою цінностей, вироблених інноваційною

педагогічною спільнотою в ході суспільно-історичного розвитку, що стало підставою для визначення Ігнатович О.М. принципу культурогенетичної детермінації розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; 2) інноваційну педагогічну діяльність як засобу, умови, чинника та ціннісної основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, що відображено автором дисертації у принципах самодіяльної опосередкованості розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників та аксіологізації інноваційної педагогічної діяльності; 3) особистість педагогічного працівника, здатного до інноваційної діяльності як суб'єкта, а також сенсу і мети особистісно-професійного розвитку, що покладено дисертантом в основу принципу персоналізації суб'єктів інноваційної педагогічної діяльності; 4) взаємополучення фаху та культури особистості, а також специфіку інноваційної культури у працівників педагогічного фаху, що сформульовано Ігнатович О.М. у принцип професіоналізації суб'єктів інноваційної педагогічної діяльності. Також нею розглянуті особливості застосування генетико-моделюючого методу в дослідженні психологічної структури та рівнів розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, висвітлено концептуальну ідею дослідження про те, що ефективний розвиток фахової інноваційної культури педагогічних працівників забезпечується за умов використання технологій, розроблених на засадах особистісно-професіологічного підходу з урахуванням її психологічної структури, психологічних чинників, механізмів та закономірностей її розвитку.

Водночас з тим, що концепція дослідження фахової інноваційної культури педагогічних працівників, розроблена Ігнатович О.М. ґрунтувалася на особистісно-професіологічному підході, його основоположних принципах, генетико-моделюючому методі, дисертантом на емпіричному етапі дослідження було включено процедури експертного опитування, контент-аналізу, діагностики за комплексом стандартизованих психодіагностичних методик та самооцінки за розробленою дисертантом методикою «СФІКП».

Доцільно відзначити, що розроблена Ігнатович О.М. концепція дослідження фахової інноваційної культури педагогічних працівників є вдалим конструктом, що поєднує на різних рівнях методології особистісно-професіологічний підхід, принципи культурогенетичної детермінації, самодіяльній опосередкованості, аксіологізації розвитку фахової інноваційної культури, професіоналізації, персоналізації суб'єктів інноваційної педагогічної діяльності, генетико-модельючий метод, стандартну психодіагностику та самооцінку.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження психологічної структури і рівнів розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» представлено результати емпіричного дослідження структури та рівнів розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; виявлені особливості розвитку компонентів фахової інноваційної культури педагогічних працівників закладів загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти; визначено відмінності психологічної структури та рівнів розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, кваліфікованих за спеціальностями у галузі природничих, гуманітарних та фізико-математичних наук.

На основі виявлених відмінностей в структурі та рівнях розвитку фахової інноваційної культури, зокрема у комунікативних властивостях, особливостях міжособистісної взаємодії, емоційно-вольових особливостях, інтелектуальних властивостях Ігнатович О.М. визначено психологічні типи (оптиміст, песиміст, реаліст, мрійник, критик, педант).

У четвертому розділі «Психолого-технологічний аспект розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» представлено психологічні технології розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; висвітлено результати формувального експерименту з розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників закладів загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти. Зокрема, автором дисертації представлено психолого-технологічний аспект

розвитку інноваційної сприйнятливості, особистісної готовності до інноваційної педагогічної діяльності та інноваційної спрямованості педагогічних працівників; висвітлено результати формувального експерименту, що засвідчили ефективність розроблених технологій, які були побудовані на: 1) методах ТВВЗ, розвитку творчої уяви, випадкового пошуку, функціонально-структурного дослідження об'єктів, логічного пошуку, проблемно-орієнтованих методах, алгоритмах вирішення винахідницьких задач та вирішення проблемних ситуацій; 2) самоосвіті з орієнтацією на формування системи інноваційних компетенцій, що забезпечують інформаційно-методичну та науково-практичну основу інноваційної педагогічної діяльності; методах формування групової роботи та ситуаційно-рольового моделювання, тренінгових вправах, групових етюдах, рольових та професійно-спрямованих іграх, оцінці і самооцінці досягнутого результату; 3) групових консультаціях, психокорекційних техніках спрямованих на формування особистісної орієнтації на інноваційну педагогічну діяльність; бесідах, роботі в групах та моделюванні ситуацій для оволодіння сукупністю знань, умінь, навичок з педагогічної інноватики та інноваційної діяльності; тренінгових вправах щодо усвідомлення провідних цінностей фахової інноваційної культури; групових етюдах на рефлексію себе та інших, рольових іграх на творчо-інноваційний пошук та творчо-інноваційне моделювання професійних ситуацій; професійно спрямованих рефлексивних іграх.

У п'ятому розділі «Психологічні чинники, механізми та закономірності розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» визначені психологічні чинники, виявлено особливості актуалізації та функціонування психологічних механізмів розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; обґрунтовано психологічні закономірності розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; розроблено психологічну модель розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників; розроблено методичні рекомендації щодо розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників.

Імпонує те, що у представленій Ігнатович О.М. психологічній моделі:

- 1) відтворено процес розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, що розглядається у контексті особистісно-професіологічного підходу;
- 2) представлено психологічну структуру фахової інноваційної культури педагогічних працівників, що складається з перцептивно-когнітивного, поведінково-діяльнісного та ціннісно-сміслового компонентів;
- 3) визначено систему чинників (гендерно-вікових, освітньо-професійних, афективно-когнітивних, мотиваційно-діяльнісних, ціннісно-орієнтувальних), механізмів (предметно-діяльнісного, спонукально-мотиваційного, аксіологічно-рефлексивного, когнітивно-творчого) та закономірностей (культуругенетичної детермінованості, самодіяльнісного опосередкування розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників, аксіологізації інноваційної педагогічної діяльності, професіоналізації, персоналізації її суб'єктів), що складають психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури.

Висновки, зроблені в дисертації, співвідносяться з поставленими завданнями, змістовно й на якісному рівні узагальнення відтворюють отримані результати як теоретичного, так і емпіричного дослідження. Композиція дисертації логічно вибудована, а її зміст є зв'язним і цілісним.

У завершенні проведеного аналізу хотілося б підкреслити, що дисертація Ігнатович Олени Михайлівни відповідає фундаментальним дослідженням у галузі педагогічної та вікової психології. Представлена у дисертації концепція розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників у перспективі може бути одним з найважливіших стратегічних напрямів розвитку сучасної освіти, що є складною формою суспільної практики, місце і роль якої виняткові і унікальні, оскільки освіта є наймасштабнішим соціальним інститутом, через який здійснюється трансляція і втілення цінностей інноваційної культури.

Отже, дисертаційна робота Ігнатович О.М. є оригінальним, самостійним творчим доробком, що збагачує психологічну науку і психологічну практику.

Результати характеризуються новизною, обґрунтованістю, достовірністю й практичною цінністю. Результати дисертаційного дослідження відображено у 63 публікаціях автора, у тому числі: 19 – у виданнях, що затверджено МОН України як фахові з психології, 1 – у фаховому наукометричному виданні; 5 – у міжнародних виданнях, 1 – у монографії, 37 – у нефахових виданнях та матеріалах доповідей на науково-практичних конференціях. Автореферат дисертації відповідає її структурі та змісту.

При загальній позитивній оцінці здійсненого дослідження й відсутності принципових зауважень, варто все ж таки зупинитися на деяких зауваженнях.

1. У теоретичній частині дисертації автором визначені перцептивно-когнітивний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-ціннісний компоненти, що позначаються нею в контексті методики «СФІКП» як інноваційна сприйнятливість, особистісна готовність до інноваційної педагогічної діяльності, інноваційна сприйнятливість. Така подвійність назв компонентів утруднює сприйняття та розуміння психологічної структури фахової інноваційної культури.

2. В емпіричному дослідженні структури та рівнів фахової інноваційної культури дисертантом були отримані результати інтегрованості і внутрішньої узгодженості компонентів фахової інноваційної культури у різних вікових групах, що не знайшли свого відображення у авторефераті. Цей важливий аспект дослідження було б доцільним представити у його змісті.

3. У формульовальному експерименті автором дисертації апробовано розроблені нею технології розвитку фахової інноваційної культури. Але не має інформації про специфіку їх застосування стосовно розвитку фахової інноваційної культури у педагогічних працівників закладів освіти різних рівнів та типів, а також педагогічних працівників, що кваліфіковані за спеціальностями у галузі різних наук.

4. У тексті дисертації наявні граматичні помилки, стилістичні неточності, а також неточності в оформленні дисертації.

Наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження і не впливають на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку.

Дисертаційна робота Ігнатівич О.М. «Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників» є оригінальним завершеним науковим дослідженням, що безперечно має наукову новизну й практичну значущість, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р.), а його автор – Ігнатівич Олена Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
заступник директора Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України
з науково-організаційної роботи та міжнародних зв'язків,
завідувач лабораторії організаційної
та соціальної психології

Л.М. Карамушка

Власноручний підпис
Карамушка Л.М.
СТВЕРДЖУЮ
Вчений секретар
Інституту психології
імені Г.С. Костюка
НАПН України